

В С Т У П

Через страшний терор ЧеКа, який шалів в Україні після нашої програної, ми, учасники повстанських груп на Поділлі, мусіли виїхати, так як і наша Армія. Якраз перед виїздом я одружилась з полковником Іваном Уховим, з яким ми були разом в повстанських частинах. Виїхали ми групою, яка складалась приблизно з тридцяти душ.

Мій чоловік, Іван Ухів, вже наперед побував у Румунії, переходячи нелегально кордон, щоб отримати для нашої групи документи від представника УНР. Очевидно, ті документи румунська влада ще признавала, бо на підставі їх мала прийняти нас погранична румунська сторожа, з якою Іван про це також наперед договорився. Перевізники на Дністрі також були для цього приготовані.

І так пощастило нам уночі непомітно переплисти Дністер на човнах і опинитись на румунській території. Це був 1920-ий рік.

Я боляче відчула розлуку з Батьківщиною. Бурхливі переживання останніх двох років: моя участь в повстанській групі на Поділлі, жахіття революції, програні змагання, трагічна смерть батька, руїна хати і моя мама, яка осталась сама в тих обставинах — все це було свіжим в моїй душі; я була усею душею там і мала рішуче бажання якнайскорше повернутись назад. Ми надіялись, що це ще не кінець, що прийде знов до якогось нового зудару, і Україна знов стане незалежною державою, як це було тільки кілька місяців тому. Приходили різні чутки з України, і ми їх жадібно ловили. Хотілось повернутись на своє Поділля, до рідних, потішити маму, щось діяти, працювати

для нашого народу. Моя молодеча завзятість горіла. Мені ж було тільки двадцять років...

Але життя пішло іншим руслом... Та переживання в часі Першої світової війни в Україні, які я описала в моїй книжці спогадів «З військового гнізда»,* осталися незабутніми і лишили назавжди сильний слід в моїй душі. Любов до Батьківщини і бажання боротись та працювати для неї — залишилось нерозлучним дороговказом упродовж усього мого життя.

НАШ ПОБУТ В РУМУНІЇ

І так восени 1920 року ми опинились в Басарабії, яка в тому часі була під румунською владою. Нашу групу зустріли румунські прикордонники, які, як я згадала, були вже повідомлені про наш прихід. Спочатку затримались ми в містечку Атаки. Треба було якнайскорше подбати про відповідні документи, які давали б право на постійний побут в Румунії. Мій чоловік негайно поїхав за цим до Чернівець. Там був в той час представник УНР, полковник Луговий, який допоміг йому отримати документи для всієї групи. Тож, здається, вже на другий день Іван повернувся до містечка Атаки з потрібними документами. Тоді наша група роз'їхалась. Більша частина поїхала до Чернівець. Ми з чоловіком теж переїхали до Чернівець, знаючи, що там вже є дехто з наших емігрантів.

В Чернівцях Іван зустрів своїх добрих знайомих, дуже милу культурну родину Турушанків. У них було декілька дітей уже в майже дорослому віці. Вони нас прийняли сердечно. Хата у них була досить велика, але й родина була велика. Та нагорі, на третім поверсі, ще була вільна кімната, де ми й примісти-

* «З військового гнізда» — це перша частина спогадів Тетяни Михайлівської Цимбал.

лись і могли перший раз трохи відітхнути після напруженої подорожі.

Мешкаючи в Турушанків, не обійшлося без комічних інцидентів. Яюсь вночі захотілося мені напи-

тися води. Для цього я мусіла зійти униз до кухні. Старалась іти уважно, щоб нікого не збудити, а було зовсім темно, — сходи були стрімкі, закручені — і я зразу, на самій горі, посковзнулась і стала котитись зі страшним грохотом в долину. Стала я на ноги лише на самім низу. Звичайно, всі в хаті зірвались, засвітили світло, а я стояла перед ними дуже зніяковіла, в нічній сорочці й вибачалась... Через пару днів я мала другу пригоду. Вечоріло і ми всі сиділи в їдальні. Раптом почули гру на мандолінах і спів. Мені пояснили, що це співають серенаду (мовляв, у них такий звичай) для мене хлопці зі студентського товариства «Запоріжжя», до якого належали і сини подружжя Турушанків. Мене випхали на балкон. Я дуже збентежилася і, постоявши хвилину, скоро вернулась у кімнату.

Взагалі, ми там часто зустрічали наших людей і було хоч з ким відвести душу. Особливо родина Турушанків стала для нас дуже близькою.

Іван почав шукати працю і швидко знайшов місце управителя маєтку в селі Грозенці, Хотинського повіту. Маєток був знищений під час війни і власниця його, яка жила в Чернівцях, хотіла відбудувати дім в маєтку, щоб приїздити туди на літо. Іван взявся енергійно за працю і при допомозі робітників направа дому скоро була закінчена. В селі Грозенці ми жили спочатку в селянській хаті в одній самотній жінки, яку називали «матуша», що по-румунському значить бабуся. Вона мене дуже полюбила. Навчила мене варити їжу в печі.

Село було оточене лісом. Великий буковий ліс, повно дикої звірини, гориста горбувата місцевість. Для розваги Іван ходив часом зі мною на полювання. Раз забив серну, і ми побачили бідне самотнє сернятко, мама якого була забита. Нам було дуже жаль, що це сталось. Я плакала над бідним сернятком і взяла його до себе до хати. Згодом воно прив'язалось до мене і бігало за мною як песик. Та коли підросло й побачило, що опинилось в загорожі, яку ми для нього зробили, то це йому ніяк не сподобалось і воно звідти

утекло в ліс і більше ми його не бачили. Словом, вибрало волю.

В той час мій чоловік познайомився з одим українцем, який улаштував мене учителькою в поблизькому селі, що звалось Бубновці. Це було три кілометри від села, де ми жили. Часто я ходила до школи пішки, часом їздила возом. Шкільна програма вимагала учити дітей наполовину по-українському, наполовину по-румунському, і мені казали навчати дітей, що вони румуни. Та я цього ніяк не могла зробити і вчила їх казати так: «я українець, румунський підданий», а діти це напам'ять повторяли. До того ж я мала велике бажання навчити їх читати по-українському, тому зовсім занехаяла все інше. Успіх мого навчання читання був добрий — за три місяці всі діти доволі добре читали. Це була перша кляса початкової школи. Коли приїхав інспектор, то не міг повірити, що діти так скоро навчилися читати.

Подорожі через ліс, коли доводилося йти пішки до школи, були трохи задовгі, зате гарно було їхати возом чи санками зимою. Я тоді завжди брала з собою дітей, які були з того села де я жила, і розвозила їх по хатах.

Так ми прожили там два з половиною роки. Впродовж цього часу ми з чоловіком жадібно сліdkували за новинами, які приходили з України. Все надіялись на зміну обставин та на можливість повороту. Але це були лише надії, бо в дійсності обставини навіть там, де ми перебували, почали гіршати. Румунська поліція почала суворіше переслідувати українців. Щотижня треба було зголошуватись на поліцію і пред'являти документи. Одного дня прийшла чутка, що большевики збираються зайняти Басарабію. Ми тоді рішили, що треба чимскоріш кудись виїхати. Саме тоді Іван познайомився з групою людей, які намагались дістати документи для виїзду до Канади. Це була група жидів, які виїхали з Росії. Мій чоловік з ними переговорив, вони обіцяли допомогти і дістати нам потрібні папери, щоб ми могли їхати разом з їхньою групою. Тоді було дуже трудно дістати дозвіл на виїзд,

навіть нелегально, себто, якщо підплатилося комусь у відповіднім уряді. Це спонукало нас рішити, що мусимо виїхати, якщо трапляється така нагода. Якось було нам тоді всеодно куди їхати. Найтрагічнішим було те, що не можемо повернутись додому.

В тому часі щораз частіше приходили представники влади на всякі перевірки до помешкання, де ми жили. Накінець нам вдалося отримати через тих наших знайомих жидів документи і ми мали виїхати з їхньою групою на сам Великдень.

На перший день свят ми були ще вдома. Я ніяких святочних страв не приготувала, а тут несподівано прийшли якісь румуни, ніби у відвідини, а в дійсності ми знали, що нас перевіряють. Щоб себе не видати, треба було конче їх чимсь угостити. Мій чоловік відразу післав дівчину до сусіда учителя-українця з проханням дати якісь харчі, якісь великодні страви. Родина учителя зрозуміла нашу ситуацію і дали нам все, що могли, досить багато, так що ми могли наших «гостей» як слід погостити і відвернути підозріння. На другий день ми все лишили як було й поїхали до Букарешту, де затримались на пару днів.

Так мала я нагоду побачити Букарешт. Пройшла-ся одного разу по головній вулиці й побачила досить дивні речі. Іде циган і несе дві дерев'яні коновки на коромислі, яке звисає через спину по обох плечах. В коновках було молоко, і циган кричав: «лапти», що означає по-румунськи молоко. Зверху на молоці плавали дерев'яні кружки (очевидно, щоб зберегти молоко від розхлюпування), а на кожному кружку сиділа велика зелена жаба і балянсувала, щоб не впасти в молоко. Та часом жабі не вдавалось утриматись і вона падала, тоді циган витягав її пальцями з молока, саджав назад на кружок і далі запрошував людей купувати молоко... Зробили на мене також досить дивне враження румунські військові старшини; вони були досить вимальовані на обличчях і виглядало, що затягнуті корсетами. А ще одно, що вразило мене, — це пісуари. Стояли якісь паркани і було видно ноги людей. Звідти текли річечки на хідник, а з хідника на вулицю...